

ZÁMERY STACIONÁRNEHO BIOSPELEOLOGICKÉHO VÝSKUMU SUCHOZEMSKÝCH BEZSTAVOVCOV V SPRÍSTUPNENÝCH JASKYNIACH

Lubomír Kováč – František Bernadovič

Súčasný prieskum jaskynných bezstavovcov na Slovensku priniesli viaceré významné objavy. Z toho vyplýva, že jaskynnej faune je u nás potrebné nepochybne venovať viac pozornosti ako doteraz.

Jednou zo základných vlastností subteránnych bezstavovcov je, že sa koncentrujú na miestach s výskytom organickej hmoty. V prípade suchozemskej fauny je to najmä trus netopierov (guáno) alebo napadané či naplavené lístie a drevo. Množstvo druhov sa živí saprofyticky, t. j. priamo odumretou organickou hmotou. Ďalšia významná zložka fauny požíra plesne, baktérie a rias, obrastajúce substrát na povrchu, ale aj zvnútra. Ide o tzv. fungivorné a mikrofytofágne živočíchy. Na populácie tejto fauny sú potravne priamo naviazané dravé formy – predátoři.

Ako vieme, hypogeické prostredie zahŕňa množstvo puklín a štrbín rôznych rozmerov a tvarov. Väčšie priestory (makrokaverny) vrátane jaskýň sú zväčša prístupné človeku. Drobné priestory (mikrokaverny) predstavujú životné prostredie pre jaskynnú biocenózu, ale pre človeka sú prakticky neprístupné. A tak sme pri prieskume vlastne limitovaní na prostredie jaskýň. Bezstavovce, ktoré sa v danej jaskyni vyskytujú v hojných populáciách, s veľkou pravdepodobnosťou zachytíme pomocou bežných metód zberu. Avšak pravdepodobnosť, že zaznamenáme rozptýlenejšie druhy fauny, je už nízka. Závisí potom od šťastia, či sa nám ich podarí zachytiť. Často ide práve o zaujímavé a vzácne formy. Pritom sa ale môžu vyskytovať hojne v blízkosti miesta nášho zberu, obývajúc spomínané mikrokaverny. V tomto type prostredia ich však bežnými metódami nevieme odchytiť.

Pre biospeleológa je preto takpovediac šťastím, ak sa v sprístupnenej jaskyni ešte vyskytujú zvyšky dreva. Naše skúsenosti ukazujú, že ideálnym stavom je vybudovanie biospeleologických stacionárov. Ide o malé výskumné plochy (asi 1 x 1 m), ktoré sa vytýčia na viacerých miestach jaskyne, v závislosti od jej veľkosti. Na týchto miestach sa exponuje návnada v podobe dreva. Po dlhšom čase sa drevo začne rozkladať a vytvorí tak dôležitú potravnú bázu pre jaskynnú faunu. Počet druhov a hustota populácií živočíchov sa začne na tomto mieste postupne zvyšovať. Ak sa takéto stacionáre budú využívať dlhšie obdobie, napr. niekoľko rokov, postupne budeme schopní zachytiť podstatné spektrum jaskynnej fauny terestrických bezstavovcov danej lokality, resp. stanovišta. Zároveň to v budúcnosti poskytne veľmi dobrý priestor pre odborníkov v tých skupinách fauny, ktoré sú v súčasnosti v našich jaskyniach len veľmi málo preskúmané alebo úplne neznáme (prvky, hlístovce, obrúčkavce, mnohé skupiny hmyzu a pod.).

Stacionárny výskum umožní zbierať živočíchy priamo alebo do zemných pascí, ktoré budú inštalované v rámci výskumnej plochy. Obooma metódami tak bude možné zachytiť hlavne formy s aktivitou na povrchu substrátu. Ako doplnková metóda sa dá využívať transport organickej hmoty (drevo) do laboratória a extrakciu jedincov v upravenom fotoeklektore. Touto metódou sa zachytia drobnejšie formy špecializované na život v mikroprostrediach organického materiálu.

Z hľadiska ochrany jaskynného prostredia a jeho fauny sa budovanie biospeleologických stacionárov realizuje na základe dohody so Sprá-

vou slovenských jaskýň a správcom konkrétnej jaskyne. Pritom sa musia dodržiavať tieto pravidlá:

1. stacionárne plochy možno rozmiestniť iba mimo prehliadkových trás, aby boli ukryté pred zrakmi návštevníkov a nenarušovali vzhľad jaskyne,
2. nesmú byť umiestnené v tesnej blízkosti sintrových útvarov, aby sa zabezpečila ich ochrana,
3. stacionáre nesmú prekážať pri údržbe osvetlenia jaskyne alebo iných technických zariadení,
4. musia byť označené tabulkou,
5. výskumná plocha stacionára by nemala byť väčšia ako 1 x 1 m,
6. ako návnada sa môže použiť iba drevo prinesené v surovom stave, aby sa s ním nezavliekla do podzemia povrchová, nepôvodná fauna (môžu sa prípadne využiť zvyšky dreva nachádzajúceho sa v jaskyni),
7. pasce na odchyt bezstavovcov, ktoré budú umiestnené v rámci stacionára, musia spĺňať nasledujúce požiadavky:
 - a) musia byť riadne označené s uvedením, kto (pracovisko) a kedy (dátum) ich umiestnil,
 - b) nesmú byť exponované na obdobie dlhšie ako dva mesiace, aby sa tým zároveň zabezpečila ochrana fauny,
 - c) neoznačené pasce alebo pasce exponované dlhší čas môžu správcovia jaskýň alebo iní kompetentní pracovníci Správy slovenských jaskýň odstrániť,
8. rozmiestnenie stacionárnych plôch musí byť zakreslené v mape, ktorá bude prístupná správcovi jaskyne a kompetentným pracovníkom Správy slovenských jaskýň.